

Een quasi-experimenteel onderzoek naar de effecten van de
Nederlandse slachtoffer-dadergesprekken

Sven Zebel

Inleiding

Slachtoffers van strafbare feiten en daders die deze plegen hebben in Nederland de mogelijkheid om met de andere partij in contact te treden na het delict. Deze ‘slachtoffer-dadergesprekken’ vinden plaats onder begeleiding van professionele bemiddelaars van Slachtoffer in Beeld, en deelname is voor beide partijen uitsluitend op vrijwillige basis. De mogelijkheid van dergelijke contacten is echter nog bij weinig Nederlanders bekend, en beperkte kennis over deze gesprekken gaat regelmatig gepaard met enkele misvattingen. Zo worden slachtoffers en daders niet zomaar ‘bij elkaar gezet in een kamer’ en is er een uitgebreide voorbereiding door bemiddelaars (en een protocol dat wordt gevolgd) om te voorkomen dat het gesprek ‘fout gaat’ of dient om ‘wraak te nemen’. Een volgende veelgehoorde vraag is dan: “Wat doen die gesprekken dan precies met slachtoffers en daders?” In deze bijdrage worden de belangrijkste bevindingen besproken van een kwantitatieve studie met gestructureerde interviews onder slachtoffers en daders die antwoord geeft op die vraag.

Cijfers uit de eerste drie jaar

In de eerste drie jaar van dit project groeide het aantal aanmeldingen dat Slachtoffer in Beeld kreeg voor een slachtoffer-dadergesprek van 504 in 2007 tot meer dan 1000 in 2008 en 2009 (totaal 2585; zie jaarverslagen op www.slachtofferinbeeld.nl).¹ Bij 43 % van deze

¹ De hier gepresenteerde cijfers uit de eerste drie jaar laten kleine verschillen zien met de cijfers genoemd in de recente procesevaluatie van de slachtoffer-dadergesprekken door Van Montfoort (van Burik e.a., 2010). De cijfers hier zijn gebaseerd op de gepubliceerde jaarverslagen door Slachtoffer in Beeld, de cijfers van Van Montfoort op de registratiebestanden van Slachtoffer in Beeld die in november 2009 zijn geanalyseerd. Sinds

aanmeldingen resulteerde het voorbereidend proces ook in een daadwerkelijk bemiddeld contact tussen slachtoffers en daders. Bij de overige 57 % van de meldingen waren er verschillende redenen waarom het niet tot contact kwam. De partij die werd benaderd wilde bijvoorbeeld geen contact; de aanmelder trok soms zijn of haar initiatief in; (één van de) partijen bleek ongeschikt voor een bemiddeld contact, of de benaderde partij was onvindbaar of reageerde niet op het initiatief van de meldende partij. In de gevallen waarin de bemiddelaar wel contact heeft gehad met beide partijen, maar 1 van hen afziet van een bemiddeld contact met de andere partij wordt gesproken over een ‘poging’. In de overige gevallen spreekt men (vanaf 2009) over een afwijzing.

Aanmeldingen die resulteren in bemiddelde contacten betreffen niet alleen eenmalige face-to-face gesprekken (de ‘slachtoffer-dadergesprekken’). Er worden ook andere bemiddelingsvormen georganiseerd, waarmee aan de behoeften van partijen tegemoet kan worden gekomen (soms prefereren slachtoffers en daders wel contact, maar meer indirect, niet face-to-face). De andere bemiddelingsvormen die Slachtoffer in Beeld organiseert zijn een briefwisseling tussen partijen, een pendelbemiddeling waarbij de bemiddelaar (letterlijke) vragen en antwoorden heen en weer ‘pendelt’ tussen partijen, of een Echt-Recht Conferentie (een ontmoeting tussen partijen in aanwezigheid van anderen uit hun sociale netwerk, dat verloopt volgens een vast protocol).² In de helft van de meldingen die leidden tot een bemiddeld contact betrof het een slachtoffer-dadergesprek.

Het overgrote merendeel van deze meldingen was op initiatief van (jonge) daders (82 %), die via de Raad van de Kinderbescherming of Bureau Jeugdzorg werden gewezen op de mogelijkheid van een bemiddeld contact met het slachtoffer. Slachtoffers die zich

2007 zijn er een aantal keren beleidskeuzes gemaakt door Slachtoffer in Beeld die van invloed zijn geweest op de definitie van een (enkele of meervoudige) melding, alsmede op het type bemiddelingsresultaat (gesprek, poging, briefwisseling, etc.). Daarnaast waren de registratiecijfers over 2009 zoals geanalyseerd door Van Montfoort nog niet compleet. Dit verklaart mogelijk de kleine verschillen.

² Zie de bijdrage van Slachtoffer in Beeld in deze bundel voor meer informatie over de opzet, inhoud en uitvoering van de bemiddelde contacten. Zie ook van Burik e.a. (2010; hoofdstuk 5) voor een meer uitvoerige beschrijving van het primaire proces en de uniformiteit van uitvoering.

aanmeldden deden dat vaak nadat ze door Slachtofferhulp Nederland waren geïnformeerd over deze mogelijkheid. Betekent dit nu dat jonge daders een grotere behoefte hebben aan een bemiddeld contact dan slachtoffers van strafbare feiten? Niet per se: het verschil in het percentage daders en slachtoffers dat initiatief neemt tot een bemiddeld contact zou ook het gevolg kunnen zijn van verschillen in het proces van verwijzing door organisaties die met daders en slachtoffers werken. Ook als wordt gekeken naar de oorzaken waardoor het na een aanmelding niet komt tot een bemiddeld contact, lijkt er geen groot verschil te zijn tussen slachtoffers en daders. Een analyse van het registratiebestand van 2009 (dat de meest uitgebreide informatie hierover bevat, zie ook Van Burik e.a. [2010]) wijst uit dat in 42,3 % van de pogingen en afwijzingen de oorzaak daarvan ligt bij de dader, terwijl in 46,8 % de oorzaak bij het slachtoffer ligt. Deze oorzaken betreffen “dader [of slachtoffer] wil niet”, “dader [of slachtoffer] is niet te vinden of reageert niet”, of “dader [of slachtoffer] is ongeschikt / contra-indicatie”.³

Aanmeldingen voor een bemiddeld contact met de andere partij in de periode 2007-2009 werden het meest gedaan na geweldsdelicten (52 %) of na vermogensdelicten zonder geweld (31 %). Binnen deze categorieën was sprake van variatie in de mate van ernst: aanmeldingen na geweldsdelicten bijvoorbeeld konden volgen na een uit de hand gelopen ruzie waarin werd bedreigd met geweld, alsook na blijvend letsel volgend op een gewapende overval. In een kleiner aantal gevallen meldden daders en / of slachtoffers zich aan na een zedendelict of vernieling van eigendommen. Slachtoffers, nabestaanden en veroorzakers van (dodelijke) verkeersongevallen meldden zich in deze periode ook aan voor een bemiddeld contact met de andere partij; in deze gevallen spreekt Slachtoffer in Beeld van slachtoffer-veroorzakergesprekken (zie www.slachtofferinbeeld.nl).

³ In het rapport van Van Burik en collega's (2010) worden ook cijfers gerapporteerd over de oorzaken van pogingen en afwijzingen in 2009, en lijkt de verdeling van oorzaken 35 % (daders) en 47 % (slachtoffers) te zijn (zie p.76). Echter, de categorie 'anders' (18 %) is in de cijfers van Burik en collega's niet verder uitgewerkt; in de hier gerapporteerde cijfers is dit wel het geval: daders of slachtoffers die niet geschikt waren / contra-indicatie zijn ook meegenomen uit deze categorie. Dit verklaart de verschillen in percentages.

Eerder onderzoek naar de effecten van bemiddeling

Wat is er tot nu toe bekend over de impact van deze slachtoffer-dadergesprekken bij Slachtoffer in Beeld? De effecten van deze gesprekken op slachtoffers en daders in de huidige opzet en uitvoering waren tot op heden nog niet eerder systematisch onderzocht: het hier gerapporteerde onderzoek is het eerste op dat gebied. Via bemiddelaars en ketenpartners waarmee Slachtoffer in Beeld samenwerkt, vallen wel regelmatig positieve geluiden te horen over de impact die dergelijke gesprekken kunnen hebben op zowel slachtoffers als daders. Daarnaast vallen er positieve verwachtingen te formuleren op basis van eerdere ervaringen met vergelijkbare slachtoffer-dadergesprekken in Nederland. Zo bleek uit interviews met open vragen onder slachtoffers die een slachtoffer-dadergesprek voerden met de dader onder begeleiding van Slachtofferhulp Nederland, dat nagenoeg alle slachtoffers het positief waardeerden dat zij de dader konden bevragen en konden confronteren met de gevolgen van het delict (Hissel, Jansen, Soethout, & Tromp, 2006). Een deel gaf ook aan dat hun haat- en angstgevoelens richting de dader waren afgenomen. Een aantal slachtoffers ervoeren echter ook negatieve effecten, vooral wanneer het niet tot een gesprek kwam met de dader. Het onderzoek door Steketee, Woerds, Mol, en Boutellier (2006) onder jeugdige daders die deelnamen aan herstelbemiddelingen in een aantal eerdere pilot-projecten bood aanwijzingen dat gesprekken met slachtoffers hen meer inzicht opleverde in de gevolgen van het delict: zij ervoeren het als confronterend om het slachtoffer te horen vertellen wat hun gedrag teweeg had gebracht.

Internationaal gezien is er op het terrein van herstelrecht vooral onderzoek gedaan naar de tevredenheid van slachtoffers en daders met bemiddeling, en of bemiddeling helpt om de terugval van daders tegen te gaan (e.g. Umbreit, Coates, & Vos, 2004; zie ook van Burik e.a., 2010, hoofdstuk 7, voor een recent overzicht). Deelnemers aan bemiddeling rapporteren vaak een hoog tot zeer hoge mate van tevredenheid na afloop daarvan, zeker als dit wordt

vergeleken met een traditionele, strafrechtelijke afhandeling van het delict zonder bemiddeling (e.g. Umbreit e.a., 2004; Walgrave, 2006). Hierbij wordt echter veelvuldig opgemerkt dat het vrijwillige karakter van bemiddeling een belangrijke bijdrage hieraan levert; zou bemiddeling een verplicht karakter krijgen dan zou de mate van tevredenheid een stuk lager kunnen liggen. Daarnaast zijn er aanwijzingen in de literatuur dat bepaalde vormen van bemiddeling kunnen helpen om de recidive van daders terug te dringen, maar in de hier besproken studie wordt dit niet onderzocht.

Een veel kleiner aantal studies hebben ook naar andere effecten gekeken die bemiddeling kan hebben op slachtoffers. Sherman e.a. (2005) bijvoorbeeld stellen dat een 'face-to-face' meeting tussen slachtoffer en dader beschouwd kan worden als een vorm van de psychologische 'cognitieve gedragstherapie'. Daarin worden slachtoffers in een veilige omgeving blootgesteld aan stimuli die stress en angst oproepen door eerdere traumatische ervaringen (bijvoorbeeld een petje op het hoofd van een man). Door hen bloot te stellen aan deze stimuli in een veilige omgeving, ervaren slachtoffers dat de stimuli niet telkens dezelfde traumatische ervaringen opleveren; zij doen nieuwe, 'veilige' ervaringen op met de stimuli die de eerdere, angst-oproepende associaties kunnen neutraliseren. Een veilige, goed voorbereide ontmoeting met de dader via een slachtoffer-dadergesprek zou op deze wijze kunnen leiden tot een afname van angst voor de dader bij het slachtoffer. Strang e.a. (2006) vonden ook bewijs voor de afname van angst onder slachtoffers die kort (2 tot 6 weken) na de ontmoeting met de dader werden geïnterviewd en retrospectief hun angst voor en na de ontmoeting vergeleken (zie ook Steketee e.a., 2006).

Daarnaast zou het slachtoffer-dadergesprek er ook toe kunnen leiden dat de vaak ervaren woede richting de dader onder slachtoffers (sneller) afneemt. Woede is een veel voorkomende reactie onder slachtoffers van delicten; zij voelen zich vaak onrechtvaardig en respectloos behandeld door de dader (e.g. Daly, 2004; Pemberton, 2007). In het slachtoffer-

dadergesprek bij Slachtoffer in Beeld neemt de dader de verantwoordelijkheid op zich voor het delict en biedt zijn of haar excuses aan. Wanneer deze verontschuldiging als oprecht en volledig wordt waargenomen door het slachtoffer (Pemberton, 2007), kan hij of zij zich erkend voelen in het onrecht dat is aangedaan, wat woedegevoelens kan doen afnemen (Miller, 2001). Daarnaast kan het gesprek ertoe leiden dat slachtoffers meer te weten komen over de achtergrond van de dader en de omstandigheden waarin hij of zij verkeerde toen het delict werd gepleegd. Dergelijke informatie kan ertoe leiden dat slachtoffers zich enigszins gaan verplaatsen in de dader (Strang e.a., 2006), en iets beter begrijpen hoe deze tot het delict kwam. Dit kan het beeld van de dader nuanceren: zeker wanneer blijkt dat zijn of haar acties minder bewust en intentioneel waren dan verondersteld, kan dit woedegevoelens doen afnemen (e.g. Miller, 2001). Een aantal studies wijzen ook in de richting van een afname van woede- en wraakgevoelens na een face-to-face contact met de dader (Sherman e.a., 2005; Strang e.a., 2006; Steketee, 2006).

Naast de effecten op recidive is in een aantal studies onder daders ook gekeken naar een ander effect: het beter nakomen van afspraken door daders na bemiddeling. Van Burik e.a. (2010) rapporteren twee meta-studies (Latimer, Dowden, & Muise, 2005; Umbreit e.a., 2004) waarin werd aangetoond dat daders zich na bemiddeling vaker hielden aan de afspraken die waren gemaakt over het herstel van de schade dan zonder bemiddeling. Een dergelijk effect wordt hier niet onderzocht, aangezien de huidige slachtoffer-dadergesprekken niet dienen om een herstelplan op te stellen. Het is echter wel mogelijk dat daders na een slachtoffer-dadergesprek zich beter houden aan andere afspraken die in het justitiële kader worden gemaakt (van Burik e.a., 2010).

Er zijn weinig studies bekend die op een systematische, empirische wijze hebben getracht om in kaart te brengen of bemiddeling een *pedagogisch* effect heeft op daders zoals in de visie en doelstelling van Slachtoffer in Beeld wordt verondersteld. Dat wil zeggen: dat

de dader inzicht krijgen in de gevolgen van het slachtoffer, en tot het besef komt dat zijn of haar daad niet door de beugel kan. Dit effect wordt in een aantal gevallen wel anekdotisch beschreven of verondersteld. Zo beschrijft Umbreit e.a. (2004) eerder, eigen werk waarin sommige daders rapporteren dat zij zich anders zijn gaan voelen over zichzelf, doordat ze na de ontmoeting beter begrijpen hoe zeer zij de slachtoffers hebben gekwetst (p. 288). Walgrave (2006) schrijft: “Het is heel vaak gedurende de bijeenkomst zelf dat de dader begint te beseffen wat hij/zij heeft aangericht, en geleidelijk steeds meer emotioneel betrokken raakt en minder rationeel berekenend wordt” (p. 15). De hier gerapporteerde studie tracht dit pedagogische effect systematisch in kaart te brengen.

Het huidige onderzoek heeft een tweeledig doel. Ten eerste wordt in kaart gebracht hoe slachtoffers en daders een bemiddeld contact via Slachtoffer in Beeld evalueren. Hierbij zal worden gekeken naar de mate waarin het contact voldeed aan hun wensen, behoeften en verwachtingen, en naar de rol van de bemiddelaar daarin. Ten tweede tracht dit onderzoek de beoogde doelstelling van Slachtoffer in Beeld bij het uitvoeren van de slachtoffer-dadergesprekken te toetsen: of er een heroriëntatie plaats vindt op het delict en op de andere partij onder slachtoffers en daders (zie ook de bijdrage van Slachtoffer in Beeld in deze bundel). Deze heroriëntatie wordt geoperationaliseerd aan de hand van de hierboven beschreven mogelijke effecten: een afname van angst en woede onder slachtoffers, en het vergroten van het inzicht in (en het zich aantrekken van) de gevolgen van het delict voor slachtoffers. Inzicht in deze mogelijke effecten en de manier waarop partijen de bemiddelde contacten evalueren is zeer wenselijk, aangezien het belangrijke verbeterpunten kan opleveren om de organisatie en uitvoering van de slachtoffer-dadergesprekken verder te optimaliseren. Deze overwegingen leiden tot de volgende meetbare onderzoeksvragen:

1. Hoe beoordelen slachtoffers en daders de bemiddelde contacten (qua procedure en nut)?

2. Bevorderen de slachtoffer-dadergesprekken de afname van angst en woede onder slachtoffers richting de dader na het delict?
3. Geven de slachtoffer-dadergesprekken daders meer inzicht in de gevolgen voor slachtoffers en rekenen zij zich die gevolgen ook aan?

Het onderzoek

Opzet en methode

Om deze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden werd op basis van eerder onderzoek (oa. Daly, 2004; Frasier, 2003; Strang e.a., 2006) gesloten vragen opgesteld voor slachtoffers en daders, die specifiek informeerden naar bovenstaande *evaluatie* en *impact* van de bemiddelde contacten. Een voorbeeld van een *evaluatie*-vraag voor zowel slachtoffers als daders was: “Heeft het contact u geholpen om het misdrijf te verwerken?” Een voorbeeld van een *impact*-vraag voor slachtoffers was: “Wordt u kwaad als u aan de dader(s) denkt?” (bij de resultaten hieronder staan alle vragen geëxpliciteerd). Slachtoffers en daders konden deze vragen beantwoorden op 5-puntsschalen die ofwel liepen van 0 (helemaal niet) tot 4 (heel erg) ofwel van -2 (zeer negatief) tot +2 (zeer positief), afhankelijk van de aard van de vraag (zie onder).

In de periode februari 2009 tot en met maart 2010 werden deze vragen afgenomen onder slachtoffers en daders via gestandaardiseerde telefonische interviews vanuit het kantoor van Slachtoffer in Beeld, door de huidige auteur zelf (30,4 %), door geïnstrueerde collega's (18,9 %) of door geïnstrueerde studenten (50,7 %). Hierbij werd gekozen voor een opzet met voor- en nametingen: getracht werd om elke dader en slachtoffer tweemaal telefonisch te interviewen met dezelfde gesloten vragen. Eenmaal (kort) voor er een slachtoffer-dadergesprek plaats vond, en eenmaal 6 weken tot enkele maanden nadat het slachtoffer-dadergesprek had plaats gevonden. Deze opzet maakt het mogelijk de impact van de slachtoffer-dadergesprekken nauwgezet in kaart te brengen dan wanneer enkel een

nameting afgenomen zou worden. Immers, de emoties van slachtoffers en het inzicht van daders in de gevolgen van het misdrijf na een slachtoffer-dadergesprek kunnen op deze wijze worden vergeleken met die van voor het gesprek.

Echter, enkel voor- en nametingen rond de slachtoffer-dadergesprekken uitvoeren zou te eenzijdig zijn: mogelijke verschillen die dan gevonden worden zouden ook op andere manieren verklaard kunnen worden dan alleen door de gesprekken zelf. Zo zou puur het verstrijken van de tijd sinds het plaats vinden van het delict de reden kunnen zijn dat slachtoffers zich minder angstig voelen, en niet per se door het slachtoffer-dadergesprek zelf. Om deze reden zijn ook voor- en nametingen uitgevoerd onder slachtoffers en daders die een indirecte vorm van bemiddeld contact hadden (briefwisseling of pendelbemiddeling) en onder slachtoffers en daders waarbij uiteindelijk geen bemiddeld contact plaats vond na een aanmelding bij Slachtoffer in Beeld (bij ‘pogingen’).

Vooraf de vergelijking met de voor- en nametingen rond de ‘pogingen’ zijn in dit verband interessant: als bemiddelde contacten (slachtoffer-dadergesprek, briefwisseling of pendelbemiddeling) en niet het verstrijken van de tijd zorgen voor de afname van angstgevoelens richting de daders onder slachtoffers, dan zouden de angstgevoelens onder slachtoffers bij bemiddelde contacten sterker moeten afnemen dan bij ‘pogingen’. Op deze wijze kan de alternatieve verklaring van ‘het verstrijken van de tijd’ dan worden ontkracht. Hierbij dient overigens wel opgemerkt te worden dat de kenmerken van deelnemers en het delict bij bemiddelde contacten (sterk) kunnen verschillen van die bij ‘pogingen’. Wellicht bijvoorbeeld dat bemiddelde contacten eerder tot stand komen bij delicten die minder ernstig van aard zijn (minder zware strafdreiging, relatief lichte impact op slachtoffer), terwijl ‘pogingen’ eerder voorkomen bij relatief zware delicten. Een dergelijk verschil in ernst zou ook een verklaring kunnen zijn voor een verschil in de impact die de slachtoffer-

dadergesprekken hebben en die de ‘pogingen’ niet hebben: bij de bespreking van de resultaten komt dit aan de orde.

Hoe werden slachtoffers en daders benaderd voor dit onderzoek? Alle bemiddelaars werden verzocht om vroeg in de voorbereiding tot een slachtoffer-dadergesprek beide partijen te vragen om deel te nemen. Hierbij diende bemiddelaars het doel en het vrijwillige karakter van het onderzoek te benadrukken, evenals het feit dat het om twee telefonische interviews zou gaan van 15 tot 20 minuten. Indien een slachtoffer of dader wilde deelnemen, gaven bemiddelaars de naam en het telefoonnummer van de persoon door aan het kantoor van Slachtoffer in Beeld. Daarbij werd ook aangegeven door de bemiddelaar wanneer het eventuele bemiddelde contact zou plaats vinden (indien dit al gepland stond). Met deze informatie werd op het kantoor getracht deelnemers binnen drie werkdagen te bellen om hen te interviewen voor de voormeting, nog voordat het bemiddelde contact had plaats gevonden. Na afloop van de voormeting werden deelnemers nogmaals gevraagd om ook deel te nemen aan de nameting enkele weken later. Gemiddeld genomen vonden onder deelnemende slachtoffers de voormetingen 18 dagen ($SD = 31,1$) en onder daders 33 dagen ($SD = 67,4$) plaats voor het bemiddeld contact (of voordat duidelijk was geworden dat er geen bemiddeld contact zou komen: pogingen). De nametingen vonden gemiddeld 121 dagen ($SD = 48,7$) onder slachtoffers en 133 dagen onder daders ($SD = 69,7$) plaats na het bemiddelde contact of na de datum waarop bekend werd dat er geen contact zou plaats vinden.

In totaal zijn er bij 111 slachtoffers en 133 daders van strafbare feiten die na een aanmelding werden benaderd door Slachtoffer in Beeld interviews afgenomen. Het is niet bij elk van deze slachtoffers en daders gelukt om zowel een voor- als nameting af te nemen, om verschillende redenen.⁴ Onderstaande tabel 2 geeft per type meting aan welke aantallen zijn

⁴ Zo waren sommige slachtoffers en daders telefonisch moeilijk bereikbaar of was het nummer gewijzigd, wilden sommigen alleen deelnemen aan de nameting, waren er mensen die afzagen van (verdere) deelname, of werden de gegevens van een slachtoffer of dader die wilde deelnemen te laat doorgegeven aan het kantoor, waardoor het te laat was voor een voormeting (er had dan bijvoorbeeld al contact plaats gevonden).

afgenomen. In dit stuk zal worden ingezoomd op de bevindingen onder de 59 slachtoffers en 63 daders waarbij zowel een voor- als nameting kon worden aangenomen, omdat deze het meest nauwkeurige beeld opleveren over de impact van de bemiddelde contacten.

Een vergelijking van de twee steekproeven onder slachtoffers (n = 111 en n = 59) en de twee steekproeven onder daders (n = 133 en n = 63) met het totale registratiebestand van Slachtoffer in Beeld in 2009 leert dat deze steekproeven op veel achtergrondkenmerken niet sterk afwijken van het totale bestand. Er zijn echter wel drie opvallende verschillen: (a) er zijn verhoudingsgewijs meer zaken in de steekproeven waarbij het tot contact is gekomen tussen slachtoffers en daders (vooral slachtoffer-dadergesprekken) dan in het totale registratiebestand; (b) daders en slachtoffers die het initiatief namen tot een slachtoffer-dadercontact komen verhoudingsgewijs meer voor in de steekproeven dan in het totale registratiebestand, en (c) er zijn verhoudingsgewijs ook minder slachtoffers en daders in de steekproeven die afzagen van contact ('niet wilden') dan in het totale registratiebestand. Dit laat zien dat slachtoffers en daders die het initiatief namen en / of bereid waren om in contact te treden met de andere partij, en waarbij het ook tot een contact (gesprek) kwam, *oververtegenwoordigd* zijn in het onderzoek. Dit kan opgevat worden als een 'selection bias', wat in belangrijke mate moet worden meegenomen bij de interpretatie van de resultaten.

Tabel 2: Aantallen en type metingen onder slachtoffers en daders van een strafbaar feit die na een aanmelding werden benaderd voor een slachtoffer-dadergesprek door Slachtoffer in Beeld.

<i>Type metingen</i>	<i>Slachtoffers</i>		<i>Daders</i>	
Voor- en nameting	59	(53 %)	63	(47 %)
Voor- en nameting-foutief	5	(5 %)	7	(5 %)
Alleen een voormeting	11	(10 %)	29	(22 %)

Alleen een voormeting-foutief	3	(3 %)	2	(2 %)
Alleen een nameting	27	(24 %)	28	(21 %)
Geen na en voormeting (afhakkers)	6	(5 %)	4	(3 %)
<hr/>				
Totaal	111	(100 %)	133	(100 %)
<hr/>				

Noot. De toevoeging ‘foutief’ houdt in dat per abuis een voormeting te laat werd afgenomen (er was al een bemiddeld contact geweest tussen beide partijen of er was al bekend dat er definitief geen contact zou komen, een ‘poging’) of dat een nameting te vroeg werd afgenomen (voor het bemiddelde contact of voordat het definitief duidelijk was dat het bij een ‘poging’ zou blijven).

De meerderheid van de voor- en nametingen werden afgenomen rond een slachtoffer-dadergesprek (bij 42 slachtoffers [71%] en 36 daders [57%]), in een minderheid van de gevallen rond een indirecte bemiddeling (briefwisseling / pendelbemiddeling: 10 slachtoffers [17%] en 12 daders [19%]). Het bleek lastiger om slachtoffers en daders te vinden die wel wilden deelnemen aan het onderzoek als er geen bemiddeld contact plaats vond (‘pogingen’): bij 7 slachtoffers [12%] en 15 daders [24%] konden we in deze gevallen zowel een voor- als nameting afnemen. Deze verdeling betekent dat er rond de slachtoffer-dadergesprekken voldoende metingen zijn afgenomen om enig gewicht te hangen aan de uitkomsten ervan voor slachtoffers en daders. De andere groepen (indirecte bemiddelingen en de pogingen) bevatten minder metingen, waardoor de bevindingen met die groepen met enig voorbehoud dienen te worden geïnterpreteerd. Toch bieden deze groepen interessant vergelijkingsmateriaal ten opzichte van de deelnemers die een slachtoffer-dadergesprek hebben gevoerd.

Resultaten

- Tevredenheid en ervaren nut

De bevindingen uit de voor- en nametingen geven aanleiding tot een drietal stellingen over de evaluatie en de impact van de slachtoffer-dadergesprekken. Hieronder zal steeds een

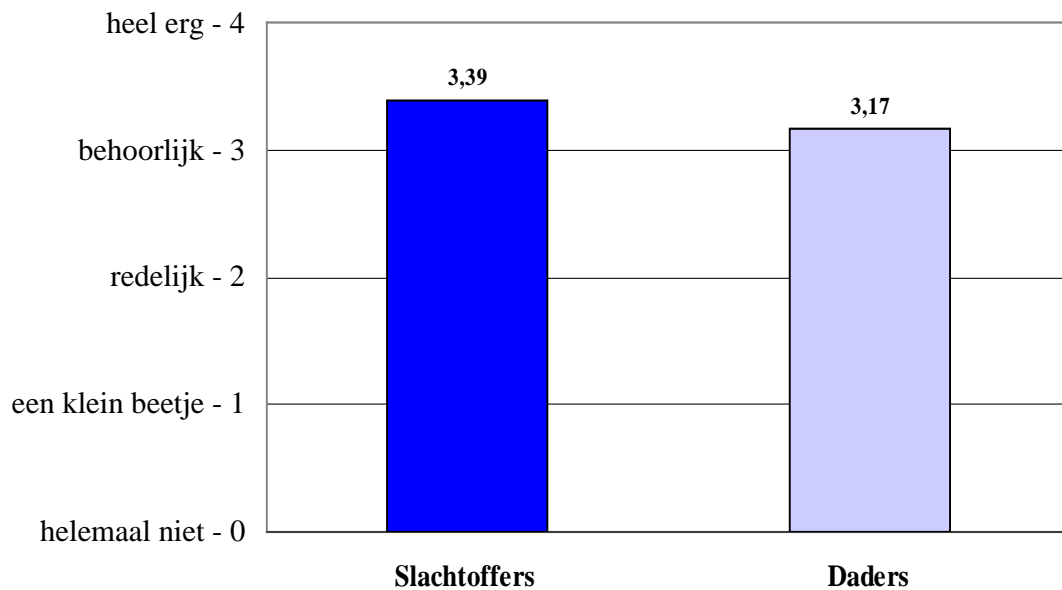
stelling worden gegeven, aan de hand waarvan de bevindingen worden besproken. De eerste stelling luidt:

“Een grote meerderheid van slachtoffers en daders ziet de bemiddelde contacten als waardevol en is daar tevreden over.”

In relatie tot deze stelling worden de resultaten behandeld van vier vragen die ingaan op de mate waarin slachtoffers en daders tevreden waren over het bemiddelde contact (slachtoffer-dadergesprek of andere vorm van contact), en hoe nuttig zij dit vonden (op de nametingen kwam dit aan de orde). Deze resultaten hebben daardoor alleen betrekking op deelnemers die uiteindelijk daadwerkelijk bemiddeld contact hadden met de andere partij; slachtoffers en daders bij wie het niet tot contact kwam konden deze vragen niet gesteld worden.

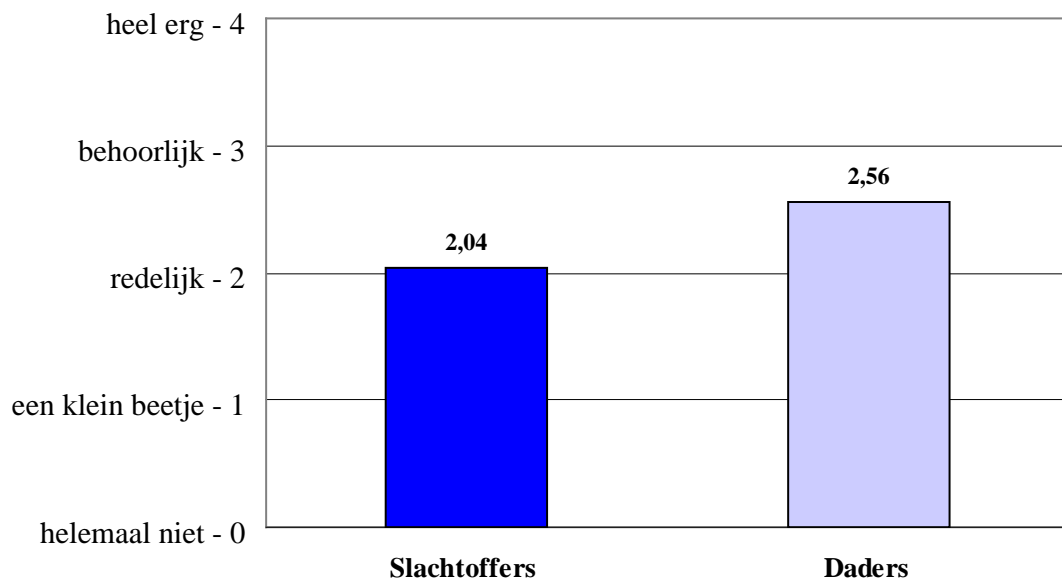
Allereerst werden slachtoffers en daders gevraagd: “Zijn uw wensen en behoeften tijdens het contact aan bod gekomen?” In Figuur 1 valt af te lezen dat slachtoffers na een bemiddeld contact gemiddeld genomen met ‘behoorlijk’ of ‘heel erg’ op deze vraag antwoordden ($M = 3,39$; $SD = 0,70$) en daders ook ($M = 3,17$; $SD = 0,93$). Uiteindelijk antwoordde geen enkel slachtoffer ‘helemaal niet’ of ‘een klein beetje’ op deze vraag, 12% antwoordde ‘redelijk’ en 88% ‘behoorlijk’ of ‘heel erg’. Onder de geïnterviewde daders lagen deze percentages respectievelijk op 4%, 15% en 81%.

Figuur 1. Antwoorden (gemiddelden) van slachtoffers en daders enkele maanden na een bemiddeld contact op de vraag “Zijn uw wensen en behoeften tijdens het contact met de dader [slachtoffer] aan bod gekomen?”

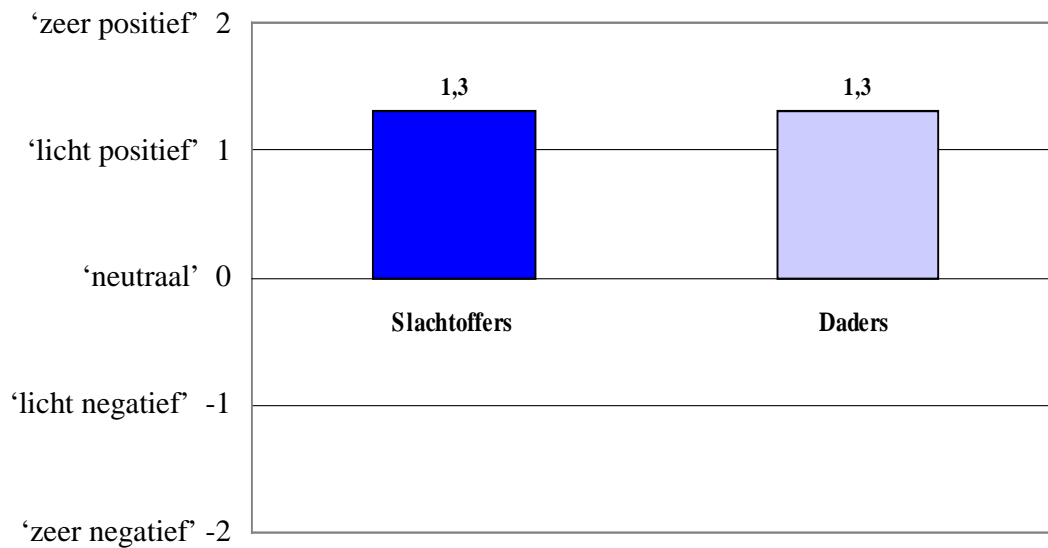
Deelnemers werden ook gevraagd aan te geven in hoeverre het contact hen had geholpen om het misdrijf te verwerken. Hierbij is het van belang op te merken dat Slachtoffer in Beeld veronderstelt dat een slachtoffer-dadergesprek kan bijdragen aan de verwerking, maar in de meeste gevallen niet tot volledige leed- of schuldverwerking zal leiden. Daarvoor is het proces van contact te kort zo is de gedachte: het gaat immers om een eenmalig begeleid contact tussen partijen. In Figuur 2 valt te zien dat slachtoffers en daders gemiddeld genomen aangeven dat het contact hen ‘redelijk tot behoorlijk’ heeft geholpen om het misdrijf te verwerken. Opvallend is dat daders aangeven dat het hen iets meer heeft geholpen dan slachtoffers. Er is echter wel behoorlijke variatie: er zijn mensen voor wie het heel erg of behoorlijk heeft geholpen, en mensen voor wie het bemiddelde contact weinig heeft bijgedragen. In percentages uitgedrukt: 29% van de slachtoffers geeft aan dat het helemaal niet of een klein beetje heeft geholpen, 33% antwoordde ‘redelijk’ en 37% ‘behoorlijk’ of ‘heel erg’. Onder de daders op de nameting antwoordde 19% ‘helemaal niet’ of ‘een klein beetje’, 21% ‘redelijk’ en 60% ‘behoorlijk’ of ‘heel erg’.

Figuur 2. Antwoorden (gemiddelden) van slachtoffers en daders enkele maanden na een bemiddeld contact op de vraag “Heeft het contact u geholpen om het misdrijf te verwerken?”

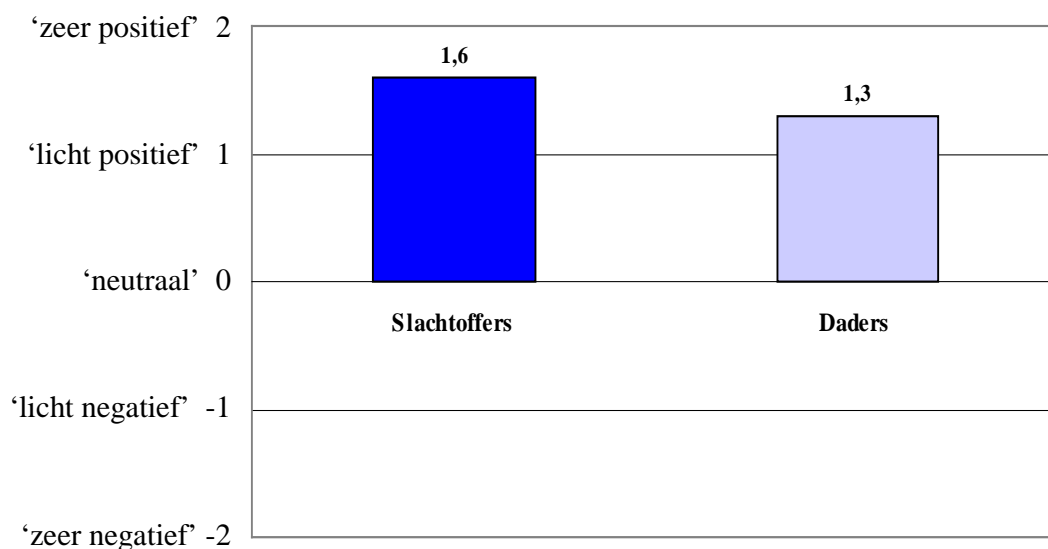
Op de vraag “Wat is uw mening over het hele proces van contact (voorbereiding en het contact zelf) met de dader [het slachtoffer]?” antwoordden slachtoffers gemiddeld genomen ‘licht positief’ tot ‘zeer positief’ ($M = 1,30$; $SD = 0,76$), evenals daders ($M = 1,30$; $SD = 0,87$) (zie Figuur 3). Procentueel gezien was 2% van de slachtoffers zeer negatief tot licht negatief (i.e. 1 slachtoffer antwoordde ‘licht negatief’ op deze vraag), 12% antwoordde ‘neutraal’, en 86% ‘licht positief’ tot ‘zeer positief’. Ook onder de geïnterviewde daders was 2,2% zeer negatief tot licht negatief (i.e. 1 persoon antwoordde ‘zeer negatief’), 13% antwoordde ‘neutraal’, en 84,8% ‘licht positief’ tot ‘zeer positief’.

Figuur 3. Antwoorden (gemiddelden) van slachtoffers en daders enkele maanden na een bemiddeld contact op de vraag “Wat is uw mening over het hele proces van contact (voorbereiding en het contact zelf) met de dader [het slachtoffer]?”

Tot slot werden slachtoffers en daders gevraagd aan te geven: “Wat is uw algemeen oordeel over de bemiddelaar?” Gemiddeld genomen waren ook hier zowel slachtoffers ($M = 1,60$; $SD = 0,69$) als daders ($M = 1,30$; $SD = 0,91$) ‘licht positief’ tot ‘zeer positief’ over de rol van de bemiddelaar in het proces van contact met de andere partij. Onder de slachtoffers was 1 persoon ‘licht negatief’ over de bemiddelaar (1,8%), 5,8% was neutraal, en 92,4% was ‘licht positief’ tot ‘zeer positief’. Onder de daders was dit respectievelijk 2,3% (1 persoon was ‘zeer negatief’), 16,3% en 81,4%.

Figuur 4. Antwoorden (gemiddelden) van slachtoffers en daders enkele maanden na een bemiddeld contact op de vraag “Wat is uw algemeen oordeel over de bemiddelaar?”

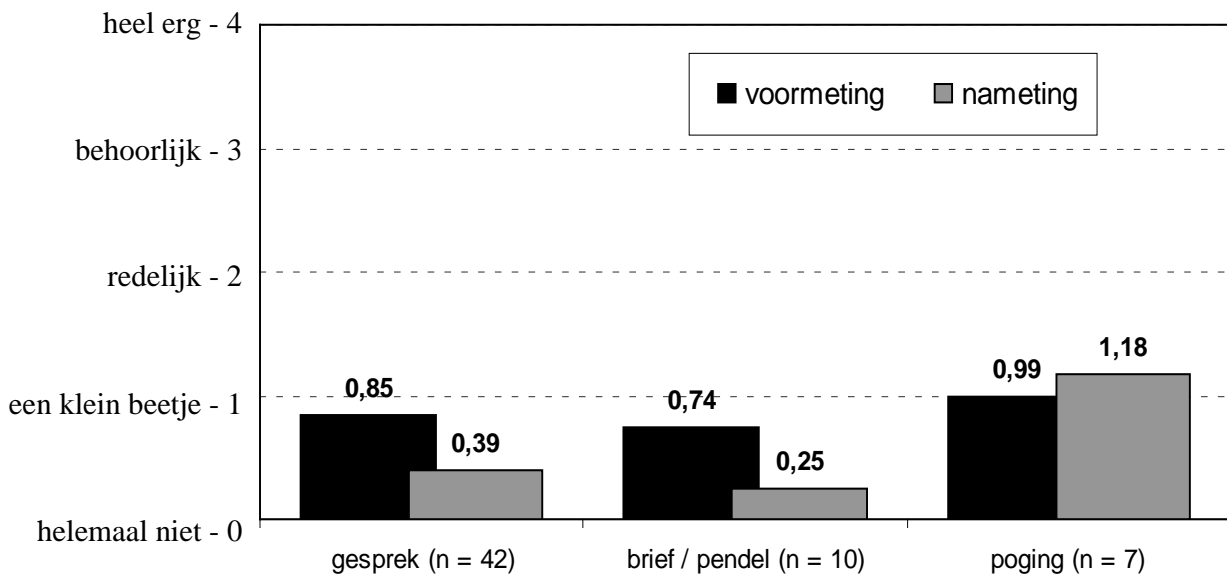
- Impact op slachtoffers

De onderzoeksbevindingen geven ook aanleiding tot een tweede stelling:

“Slachtoffers ervaren minder angst en woede richting de dader na een slachtoffer-dadergesprek”

Op de voor- en nametingen onder slachtoffers werden twee vragen gesteld over de angst voor de dader(s) van het strafbare feit: “Bent u bang voor de dader?” en “Wordt u angstig als u aan de dader denkt?”. Zowel op de voor- als nameting correleerden de antwoorden van slachtoffers op deze twee vragen in sterke en significante mate; beide vragen werden daarom samengevoegd in een schaal. Figuur 5 laat het gemiddelde niveau van angst zien op de voor- en nametingen onder slachtoffers, uitgesplitst naar het type contact dat zij hadden met de dader. In deze figuur worden dus ook vergelijkingen gemaakt tussen direct bemiddelde contacten (“gesprek”), indirect bemiddelde contacten (“brief / pendel”) en geen contacten (“poging”). Hierbij moet nogmaals worden opgemerkt dat de resultaten bij “brief / pendel” en “poging” voorzichtig dienen te worden geïnterpreteerd, aangezien het aantal geïnterviewde slachtoffers in die categorieën klein is.

Figuur 5. Gemiddeld niveau van angst voor de dader(s) onder slachtoffers op de voor- en nameting, uitgesplitst naar het type contact dat zij hadden met de dader(s).

In Figuur 5 valt allereerst af te lezen dat slachtoffers over de hele linie gemiddeld genomen een lichte mate van angst ervaren voor de dader. Op de voormetingen komt het gemiddelde niveau van angst niet boven de categorie ‘een klein beetje’ uit, en zijn er bovendien minieme, (statistisch niet-significante) verschillen tussen slachtoffers die later een gesprek, brief/pendel of geen contact zouden hebben met de dader. Op de nameting is er meer variatie in de gemiddelde niveaus van angst voor de dader: na een direct (gesprek) of indirect (brief/pendel) bemiddeld contact is de angst onder slachtoffers significant lager dan onder slachtoffers bij wie het niet tot een bemiddeld contact kwam. Echter, ook op de nametingen blijven de gemiddelde niveaus van angst laag.

Wanneer de voormetingen worden vergeleken met de nametingen, dan valt direct op dat de mate van angst voor de dader duidelijk is gezakt onder slachtoffers die een bemiddeld gesprek hadden met de dader. Deze afname van angst is statistisch significant. Ook na een

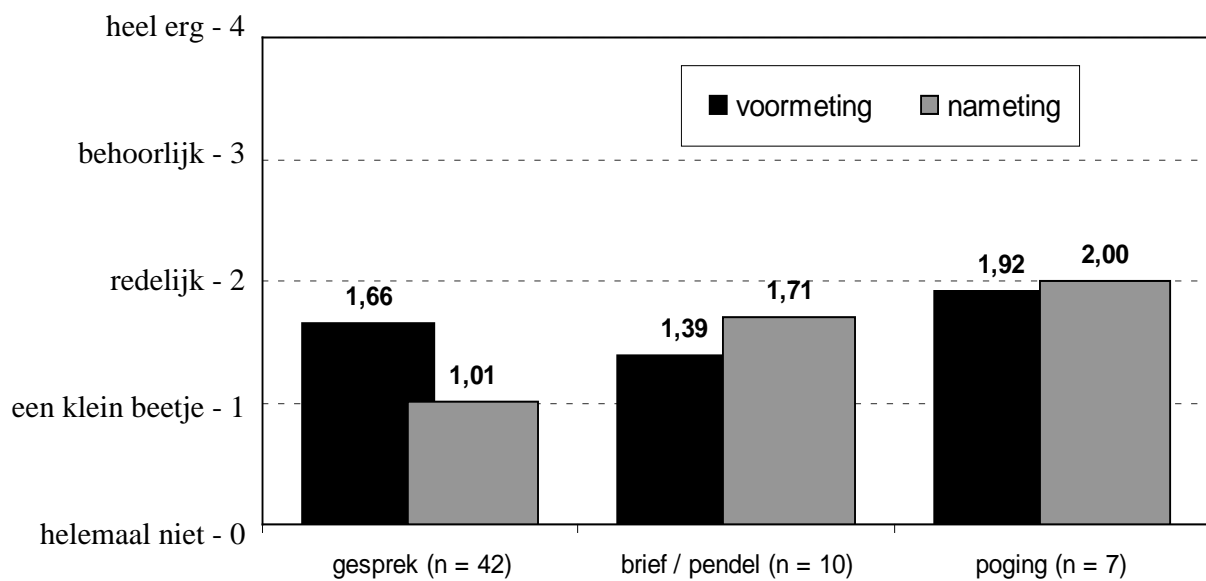
indirect bemiddeld contact met de dader (brief/pendel) valt een afname waar te nemen op de nameting, maar deze verschilt echter niet significant van de voormeting. Minstens zo opvallend is dat wanneer slachtoffers geen bemiddeld contact hadden met de dader, de mate van angst voor de dader niet afneemt en op hetzelfde niveau blijft als op de voormeting; het verschil tussen voor- en nameting is hier niet statistisch significant.⁵ Op basis van deze bevindingen lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat een slachtoffer-dadergesprek geen aanleiding vormt voor slachtoffers om angstiger te worden voor de dader: enkele maanden na een dergelijk gesprek rapporteren zij significant minder angst dan voor het gesprek.

Om de mate van woede te meten onder slachtoffers, werden zij op de voor- en nametingen gevraagd “Wordt u kwaad als u aan de dader denkt?” en “Voelt u woede over de dader?”. Ook deze twee vragen correleerden sterk en in significante mate met elkaar op de voormetingen en op de nametingen, en konden dus worden samengevoegd in een schaal. Figuur 6 toont de gemiddelde niveaus van woede over de dader, uitgesplitst naar voor- of nameting en het type contact dat slachtoffers hadden met de dader. Het is duidelijk dat de geïnterviewde slachtoffers op de voormetingen gemiddeld genomen meer woede ervaren over de dader(s) dan dat zij zich angstig voelen (vergelijk Figuur 5 en 6). Er lijken enige verschillen te bestaan op de voormetingen afhankelijk van het type contact dat slachtoffers uiteindelijk zullen hebben met de dader, maar deze verschillen zijn niet statistisch significant. Ook de gemiddelde niveaus van woede op de nametingen zijn allen hoger dan die van angst op de nametingen. Net als bij de mate van angst het geval is, bestaan er wat betreft de mate van woede op de nametingen verschillen tussen de contactvormen. Slachtoffers die een gesprek voerden met de dader ervaren ook significant minder woede dan slachtoffers zonder

⁵ Een bemiddelaar van Slachtoffer in Beeld merkte bij deze bevinding op dat het soms voorkomt dat slachtoffers direct aangeven geen enkel contact te willen als zij hen voor het eerst benadert met een verzoek tot bemiddeld contact van de dader. Sommige slachtoffers zijn hierbij dusdanig terughoudend, dat er ook weinig mogelijkheden zijn om enige uitleg te geven over wat het verzoek tot contact precies inhoudt. De bemiddelaar stelde dat in deze pogingen tot toenadering zonder verdere uitleg de angst voor de dader bij sommige slachtoffers wellicht (langer) voortduurt.

bemiddeld contact. De mate van woede onder slachtoffers na een gesprek is echter ook lager dan onder slachtoffers die indirect contact hadden met de dader: een marginaal significant verschil.

Figuur 6. Gemiddeld niveau van woede over de dader(s) onder slachtoffers op de voor- en nameting, uitgesplitst naar het type contact dat zij hadden met de dader(s).

Worden de voormetingen vergeleken met de nametingen, dat wordt uit de figuur ook duidelijk dat gemiddeld genomen de woede over de dader significant is afgenomen onder slachtoffers waarbij het tot een slachtoffer-dadergesprek is gekomen. Opvallend is dat een dergelijke afname niet optreedt onder slachtoffers die een briefwisseling of pendelbemiddeling hadden met de dader: zij lijken zelfs iets kwader op de dader op de nameting dan op de voormeting, maar dit verschil is niet statistisch significant. Hoewel we hier voorzichtig moeten zijn gezien het geringe aantal slachtoffers in deze groep, lijken deze bevindingen erop te wijzen dat deze indirecte vormen van bemiddeld contact niet samenhangen met een afname van woede richting de dader. Onder slachtoffers die uiteindelijk

geen bemiddeld contact hadden met de dader is het gemiddelde niveau van woede over de dader op de nameting vrijwel gelijk aan de voormeting (de voor- en nameting verschillen hier niet significant). Slachtoffers lijken dus gemiddeld genomen ‘redelijk’ kwaad te blijven op de dader wanneer er geen bemiddeld contact tot stand komt.

- Impact op daders

De bevindingen op basis van de interviews onder daders voor wie een traject tot een mogelijk slachtoffer-dadergesprek leidden tot de volgende stelling:

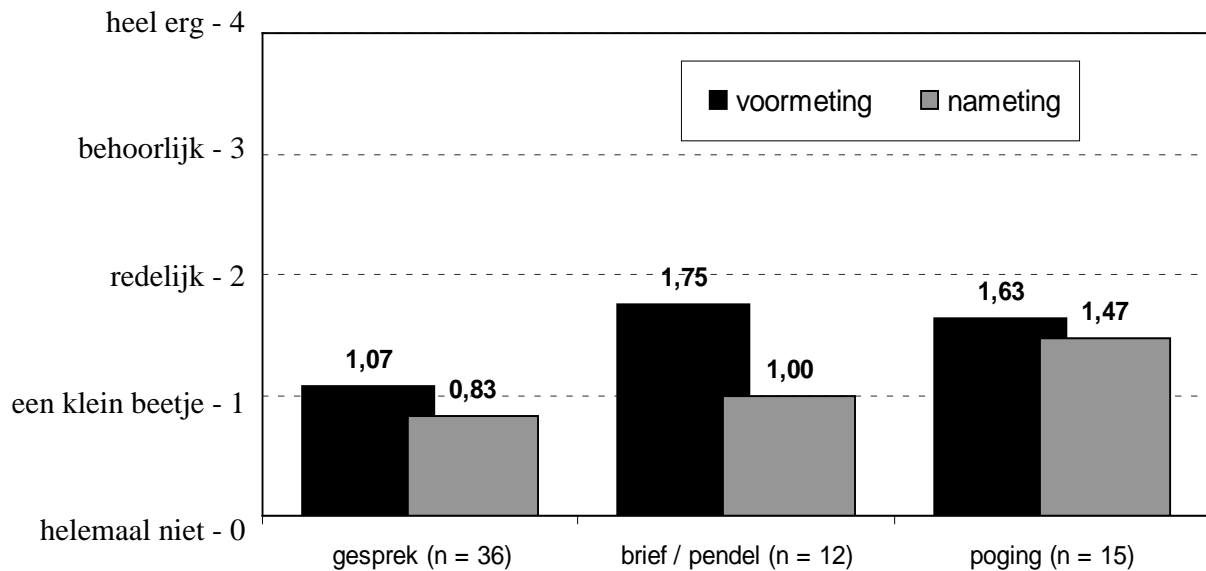
“Het slachtoffer-dadergesprek geeft daders inzicht in de gevolgen voor slachtoffers en dit raakt hen persoonlijk”

Aan daders werden twee vragen gesteld over de angst die het slachtoffer voor hen had: “Is het slachtoffer bang voor u?” en “Wordt het slachtoffer angstig als hij of zij aan u denkt?”

De antwoorden op deze vragen correleerden sterk genoeg (en in significante mate) om ze samen te voegen in een schaal. Zoals eerder naar voren kwam deden zich op de voormetingen onder slachtoffers geen verschillen voor in de mate van angst als functie van het type contact dat zij uiteindelijk zouden hebben met de daders. Echter, de ingeschatte angst onder slachtoffers door *daders* op de voormetingen laten wel verschillen zien tussen de drie typen contact (zie Figuur 7). Daders in aanloop naar een slachtoffer-dadergesprek schatten de angst onder slachtoffers (marginaal) significant lager in dan daders in aanloop naar een indirect bemiddeld contact en daders bij wie het niet tot contact komt. De mate van ingeschatte angst tussen daders in deze twee laatste type contactvormen is niet significant verschillend.

Wellicht dat het verloop van de voorbereiding van invloed is op deze verschillen: een voorbereiding die lijkt te gaan uitmonden in een slachtoffer-dadergesprek maakt wellicht dat daders de angst onder slachtoffers lager inschatten dan daders bij wie een dergelijk face-to-face contact niet lijkt te gaan plaats vinden.

Figuur 7. Gemiddeld niveau van ingeschatte angst voor de dader onder slachtoffers door daders zelf op de voor- en nameting, uitgesplitst naar het type contact dat zij hadden met het slachtoffer(s).

De ingeschatte angst door daders die deelnamen aan een slachtoffer-dadergesprek op de nameting is ook significant lager dan door daders bij wie het bij een poging bleef. De ingeschatte angst door daders met een briefwisseling of pendelbemiddeling lijkt ook lager dan door daders met een poging, maar dit verschil is niet significant. Dit patroon op de nameting (lagere ingeschatte angst na een direct of indirect bemiddeld contact vergeleken met geen contact) lijkt in overeenstemming met de relatieve verschillen in angst die slachtoffers zelf rapporteren na deze vormen van contact.

Worden de voormetingen vergeleken met de nametingen, dan geldt in het algemeen dat daders inschatten dat het slachtoffer minder angstig voor hen zal zijn enkele maanden na het bemiddelde (directe of indirecte) contact of poging. Het gemiddelde niveau van angst ingeschat door daders op de nametingen (ongeacht het type contact) is dan ook statistisch

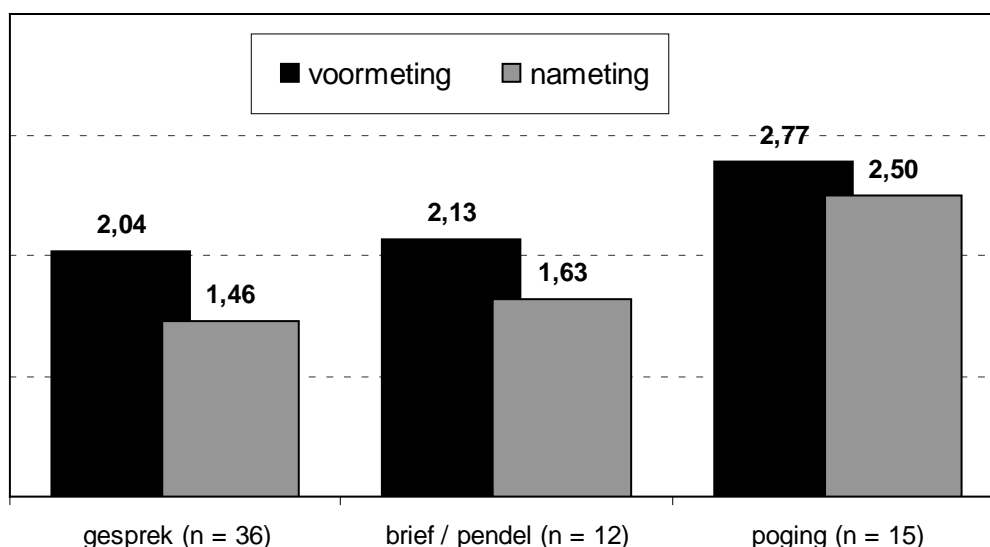
significant verschillend van de voormetingen. Uit bovenstaande bevindingen komt echter naar voren dat *slachtoffers zelf* alleen minder angst rapporteren na een direct of indirect bemiddeld contact met de dader. Was er uiteindelijk geen bemiddeld contact mogelijk, dan trad deze afname in angst onder slachtoffers niet op. Ook hier moet weer opgemerkt worden dat voorzichtigheid is geboden bij de interpretatie van deze bevindingen, gezien de kleine aantallen ondervraagde daders bij indirect bemiddelde contacten en bij pogingen. Kijkt men vooral naar de bevindingen onder daders die deelnamen aan een slachtoffer-dadergesprek, dan kan gesteld worden dat zij gemiddeld genomen correct inschatten dat de angst voor hen in ieder geval niet is gestegen onder slachtoffers na het gesprek.

Daders werden ook twee vragen voorgelegd om in te schatten in hoeverre het slachtoffer woede ervoer richting hen (“Denkt u dat het slachtoffer kwaad wordt als hij / zij aan u denkt?” en “Voelt het slachtoffer woede over u?”). De antwoorden van daders op deze vragen correleerden positief en significant; ze werden daarom samengevoegd in een schaal. Allereerst valt op in Figuur 8 dat zowel op de voor- als nametingen daders met een direct of indirect bemiddeld contact de woede onder slachtoffers (marginaal) significant lager inschatten dan daders waarbij het bij een poging tot contact bleef. Dit patroon vertoont duidelijke verschillen met de antwoorden van slachtoffers zelf over hun woedegevoelens: op de voormetingen werden geen sterke verschillen gevonden tussen de contactvormen. De enige overeenkomst lijkt te zijn dat slachtoffers op de nameting rapporteren dat zij minder woede ervaren na een slachtoffer-dadergesprek dan na een poging, wat correspondeert met de inschattingen door daders na deze twee contactvormen.

Figuur 8. Gemiddeld niveau van ingeschatte woede onder slachtoffers door daders zelf op de voor- en nameting, uitgesplitst naar het type contact dat zij hadden met het slachtoffer(s).

heel erg - 4

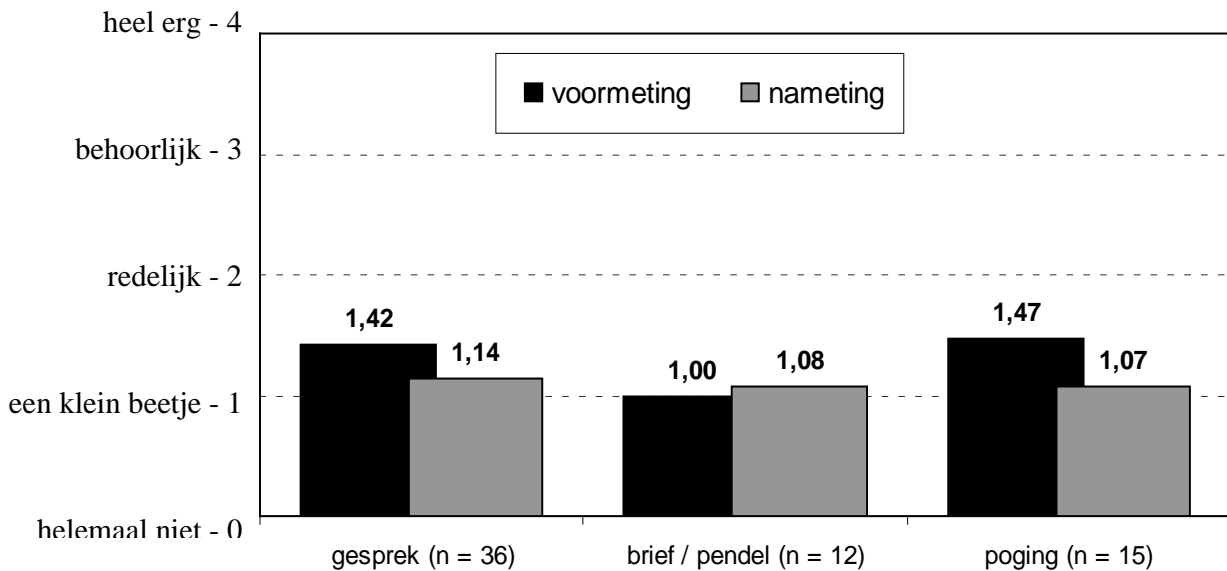
behoorlijk - 3

Worden de voor- en nametingen vergeleken, dan valt op dat daders over de hele linie inschatten dat slachtoffers na enkele maanden minder woede ervaren richting hen dan op de voormeting. Dit verschil tussen na- en voormeting (ongeacht het type contact dat heeft plaats gevonden) is statistisch significant. Echter, ook hier geldt dat de inschattingen door daders niet helemaal stroken met die van slachtoffers. Slachtoffers zelf rapporteerden alleen een afname van woedegevoelens enkele maanden na een slachtoffer-dadergesprek, maar niet na een briefwisseling / pendelbemiddeling of na een poging. Wederom kan dus gesteld worden dat daders na een slachtoffer-dadergesprek gemiddeld genomen correct inschatten dat slachtoffers minder woede ervaren over hen: slachtoffers rapporteren dit zelf ook na een dergelijk bemiddeld contact.

Daders werden ook gevraagd “Bent u door het misdrijf negatiever over uzelf gaan denken?” In Figuur 9 wordt allereerst duidelijk dat daders gemiddeld genomen tussen ‘een klein beetje’ tot ‘redelijk’ negatiever over zichzelf zijn gaan denken. Verder maakt de figuur duidelijk dat er geen grote verschillen optreden tussen de verschillende vormen van contact, of tussen de voor- en nametingen. Er zijn dan ook geen significante verschillen gevonden.

Figuur 9. De mate waarin daders aangeven dat zij negatiever naar zichzelf zijn gaan kijken door het misdrijf op de voor- en nameting, uitgesplitst naar het type contact dat zij hadden met het slachtoffer(s).

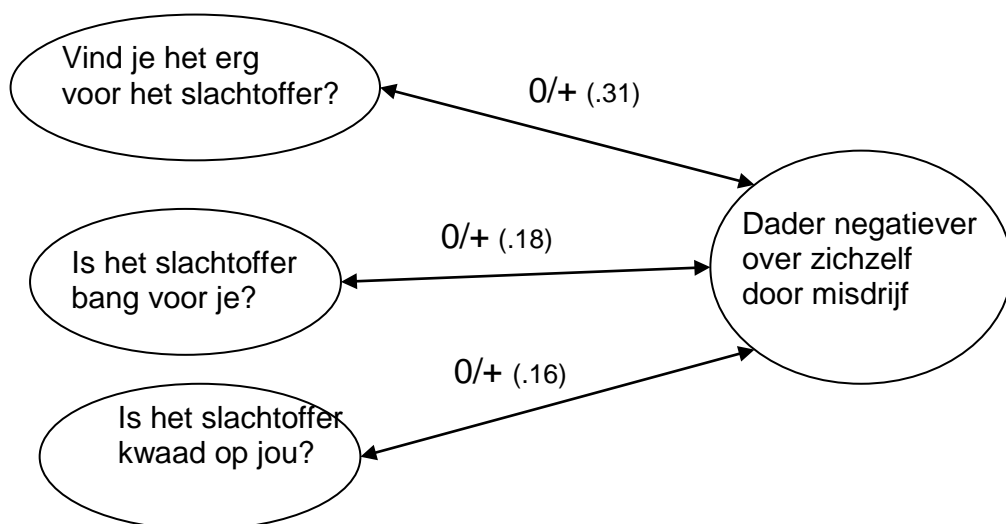

Een voorzichtige conclusie is dan dat daders niet negatiever (of minder negatief) naar zichzelf zijn gaan kijken door een (poging) tot bemiddeld contact. Bovenstaande bevindingen lieten echter wel zien dat daders die een slachtoffer-dadergesprek voerden gemiddeld genomen de ontwikkeling van angst- en woedegevoelens onder slachtoffers correct inschatten. Dit suggereert dat zij enig inzicht hebben gekregen in de emotionele gevolgen van het misdrijf voor slachtoffers. Onduidelijk blijft nu echter wat dit inzicht met hen doet.

Om dit duidelijk te krijgen, is de samenhang van de antwoorden die daders met een slachtoffer-dadergesprek in de interviews gaven nader onderzocht. In Figuur 10 vallen de vragen af te lezen die zijn gesteld aan deze daders op de voormeting, dus voordat het slachtoffer-dadergesprek plaats vond (in de cirkels). Zoals eerder gezegd konden zij deze vragen beantwoorden op schalen van 0 ('helemaal niet') tot 4 ('heel erg'). De verbindende pijlen (en de waarden / symbolen boven elke pijl) geven aan dat naarmate daders het meer

eens waren met de vragen links in de figuur die gaan over de ingeschatte gevolgen voor slachtoffers, er ook een lichte neiging was onder hen om negatiever over zichzelf te denken (de vraag aan de rechterkant). Deze samenhangen (of correlaties) tussen deze vragen waren echter niet statistisch significant, wat aangeeft dat niet met zekerheid kan worden gezegd dat de licht positieve samenhang ook echt bestaat: deze kan ook nul zijn (geen samenhang).

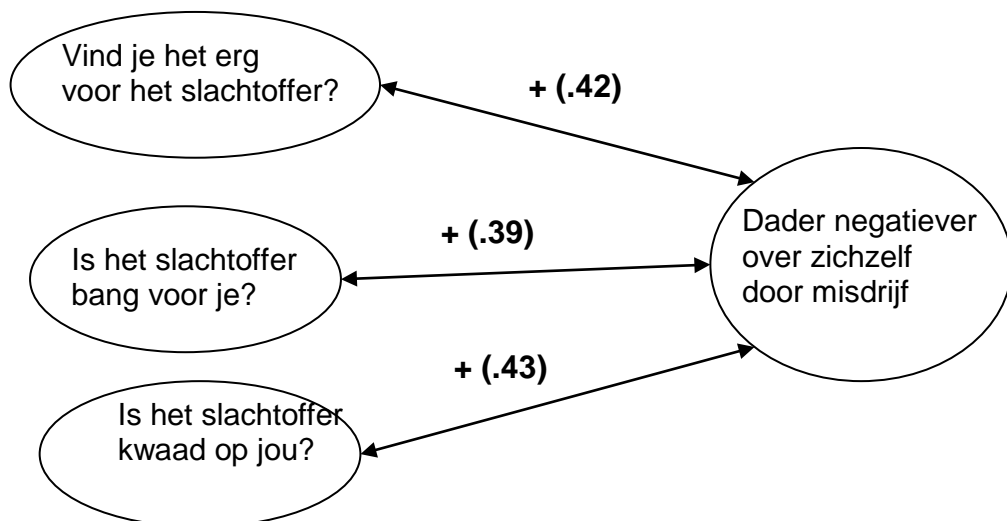
Figuur 10. Samenhang in antwoorden van daders op de voormeting voor een slachtoffer-dadergesprek (n = 35).

In Figuur 11 worden deze verbanden nogmaals weergegeven, maar dan voor wat betreft de antwoorden van daders op de nameting na een slachtoffer-dadergesprek. Op de nameting zijn alle verbanden wel statistisch significant en positief. Dit betekent dat nu gesteld kan worden dat er een positieve samenhang bestaat tussen deze vragen: daders die na het voeren van een slachtoffer-dadergesprek de gevolgen voor slachtoffers erger en groter inschatten (het

slachtoffer is nog erg boos en angstig) dan andere daders na een dergelijk gesprek, denken negatiever over zichzelf door het delict. Het omgekeerde gaat ook op: daders die de gevolgen minder erg en groot inschatten dan andere daders na een gesprek, denken minder negatief over zichzelf.

Figuur 11. Samenhang in antwoorden van daders op de nameting na een slachtofferdadergesprek (n = 35).

Er lijkt met andere woorden een directe relatie te zijn tussen de inschatting van de gevolgen voor slachtoffers, en de manier waarop daders naar zichzelf kijken. Dit is een indicatie dat de gevolgen voor slachtoffers daders meer raken nadat zij een bemiddeld gesprek hebben gevoerd dan daarvoor.

Uit de bevindingen hierboven kwam al naar voren dat gemiddeld genomen de daders op de nameting (correct) inschatten dat de gevolgen voor slachtoffers na een gesprek in termen van

angst en woede waren afgenomen. Gezien de relaties die deze ingeschatte gevolgen hebben met hoe daders naar zichzelf kijken, is het wellicht niet verwonderlijk dat daders na een slachtoffer-dadergesprek slechts in geringe mate negatief over zichzelf denken.

Discussie en conclusies

Dit systematische onderzoek naar de effecten van de Nederlandse slachtoffer-dadergesprekken bij Slachtoffer in Beeld heeft een aantal belangrijke bevindingen opgeleverd. De antwoorden van slachtoffers en daders in de telefonische interviews boden zicht op (a) de mate van tevredenheid met en het ervaren nut van de bemiddelde contacten, (b) of en hoe de (pogingen tot) bemiddeld contact de mate van angst en woede onder slachtoffers beïnvloeden, en (c) of de bemiddelde contacten de daders meer inzicht gaven in de gevolgen voor slachtoffers. Alvorens de centrale bevindingen te bespreken, dienen er echter een aantal kanttekeningen te worden gemaakt bij dit onderzoek die bij de interpretatie en generalisatie van de resultaten moeten worden meegewogen.

Een belangrijke zwakte is het geringe aantal deelnemers dat een indirect bemiddeld contact had met de andere partij, of waarbij het niet tot een bemiddeld contact kwam. Dit vergroot het gevaar dat de bevindingen in dit onderzoek niet representatief zijn voor deze twee modaliteiten van contact bij Slachtoffer in Beeld. Een belangrijke oorzaak voor de lage aantallen ligt in de aanmelding voor het onderzoek: bemiddelaars meldde (zeker in het begin) vooral deelnemers aan waarbij zij inschatten dat de kans op een slachtoffer-dadergesprek groot was. Pas nadat werd benadrukt dat er ook slachtoffers en daders dienden deel te nemen waarbij het maar zeer de vraag was of het tot contact ging komen, of die indirect contact hadden met de andere partij, begonnen bemiddelaars deze ook aan te melden. Daarnaast weerspiegelen de lage aantallen wellicht ook een selectie-effect: slachtoffers en daders bij wie het uiteindelijk tot een slachtoffer-dadergesprek komt kunnen op belangrijke punten

verschillen van slachtoffers en daders bij wie het niet tot face-to-face contact komt. Het is niet onwaarschijnlijk dat deelnemers aan een slachtoffer-dadergesprek bijvoorbeeld meer open staan voor de andere partij en zijn of haar perspectief op het delict. Dit kan maken dat zij ook vaker welwillend waren om aan het onderzoek deel te nemen en over hun ervaringen te praten dan slachtoffers en daders bij wie het niet tot een gesprek kwam.

De lage aantallen deelnemers met een indirect contact of met een poging tot contact is deels ook een gevolg van de keuze in dit stuk om alleen de resultaten van deelnemers te bespreken waarbij twee metingen zijn afgenomen (voor en na). Hierdoor vallen veel deelnemers af waarbij het niet lukte om een tweede meting af te nemen (47 % van de geïnterviewde slachtoffers en 53 % van de daders). Wanneer bovenstaande gemiddelden opnieuw worden bekeken met inbegrip van deze deelnemers met een enkele meting, dan blijven bovenstaande patronen echter bestaan⁶. De aantallen slachtoffers en daders met een indirect bemiddeld contact of poging tot contact variëren dan tussen de 17 en 28 deelnemers. Dit biedt enige aanwijzingen dat de hier gerapporteerde impact van de bemiddelde contacten op slachtoffers en daders niet sterk vertekend zijn door de lage aantallen in twee van de drie groepen.

Verdere ondersteuning voor de representativiteit van de huidige resultaten komt van de analyses die gedaan zijn waarbij is gecorrigeerd voor mogelijke verschillen in achtergrondkenmerken van de deelnemers bij de verschillende vormen van contact. Slachtoffers en daders waarbij het tot een slachtoffer-dadergesprek kwam zijn vergeleken met slachtoffers en daders uit de andere groepen qua sekse, leeftijd, aanmeldende organisatie, type delict, wie initiatiefnemer was voor het contact, of partijen elkaar al kenden voor het delict, en wanneer het bemiddelde contact (of poging tot contact) plaats vond (voor of na de zitting). Op de meeste van deze achtergrondkenmerken verschilden de groepen niet. Wel bleek er een

⁶ Dit houdt in dat alle deelnemers met bijvoorbeeld een nameting na een slachtoffer-dadergesprek werden samengenomen, ongeacht of bij hen een of twee metingen waren afgenomen. Hetzelfde werd gedaan voor de andere contactvormen, en voor de voormetingen. Vervolgens werden dan de gemiddelden opnieuw met elkaar vergeleken, zonder deze te toetsen.

tendens waarneembaar dat er relatief meer geweldsdelicten voorkwamen bij slachtoffers en daders waarbij het niet tot contact kwam (de pogingen) dan in de andere groepen. Daarnaast was de aanmeldende (dader) organisatie in het geval van pogingen ook vaker een penitentiaire inrichting of justitiële jeugdinstelling dan bij de andere groepen. Hierdoor is het waarschijnlijk dat in de groep pogingen zwaardere delicten voorkwamen dan in de andere groepen, zowel bij de slachtoffers als bij de daders die deelnamen aan het onderzoek.

Wanneer echter voor alle bovenstaande achtergrondkenmerken wordt gecorrigeerd in de analyses⁷, dan verschuiven de gemiddelden iets, maar de patronen en onderlinge verschillen tussen de groepen blijven intact. De in dit onderzoek gerapporteerde bevindingen lijken daarmee niet te verklaren door mogelijke verschillen in bovenstaande achtergrondkenmerken.

Hierbij moet natuurlijk direct worden opgemerkt dat er mogelijk nog andere, zwaarder wegende verschillen zijn tussen de groepen deelnemers met verschillende vormen van bemiddeld contact, waarmee hier geen rekening is gehouden. Zoals eerder opgemerkt is het goed mogelijk dat slachtoffers en daders die een gesprek voerde van begin af aan al een andere, meer open en inlevende houding richting de andere partij hadden dan slachtoffers en daders in de andere contactgroepen. Deze deelnemers stonden daarom wellicht ook meer open om hun emotie en perceptie over de andere partij te wijzigen na een slachtoffer-dadergesprek dan deelnemers bij wie het niet tot een gesprek kwam. Daarnaast is het waarschijnlijk dat slachtoffers afhankelijk van de mate van leed die zij hebben ervaren door het delict een verschillende voorkeur hebben voor het type contact en hetgeen dat zij 'uit dit contact' willen halen (zie ook Daly, 2004). Dergelijke factoren kunnen een belangrijke rol hebben gespeeld in de hier gerapporteerde bevindingen, maar hun daadwerkelijke invloed blijft vooralsnog onduidelijk.

⁷ Hiertoe zijn deze achtergrondkenmerken als covariaten meegenomen in regressie-analyses van de hier gerapporteerde afhankelijke variabelen (eventueel door middel van dummy's in het geval van achtergrondkenmerken met meer dan twee categorieën). De gemiddelden als functie van het type bemiddeld contact worden dan geschat op het gemiddelde niveau van de achtergrondkenmerken aanwezig in de analyse.

Met deze kanttekeningen in het achterhoofd, geven de uitkomsten van dit onderzoek aanleiding tot de volgende conclusies. Allereerst wordt duidelijk uit de antwoorden van de deelnemers dat slachtoffers en daders gemiddeld genomen een hoge mate van tevredenheid ervaren met het bemiddelde contact dat via Slachtoffer in Beeld tot stand kwam. Dit sluit aan bij de hoge mate van tevredenheid die vaak wordt gerapporteerd na bemiddeling in ander onderzoek (e.g. Umbreit e.a., 2004; Walgrave, 2006). Een grote meerderheid van de deelnemers geeft aan dat hun wensen en behoeften ‘behoorlijk’ tot ‘heel erg’ aan bod zijn gekomen, dat zij ‘licht positief’ tot ‘zeer positief’ zijn over het hele proces van bemiddeld contact, en dat zij ‘licht positief’ tot ‘zeer positief’ zijn over de bemiddelaar die het contact begeleidde. Daarnaast geven deelnemers aan dat het bemiddelde contact hen gemiddeld genomen ‘redelijk’ tot ‘behoorlijk’ heeft geholpen om het misdrijf te verwerken.

Samengenomen bieden deze uitkomsten duidelijke ondersteuning voor de stelling **“Een grote meerderheid van slachtoffers en daders ziet de bemiddelde contacten als waardevol en is daar tevreden over.”**

De uitkomsten onderbouwen ook de stelling **“Slachtoffers ervaren minder angst en woede richting de dader na een slachtoffer-dadergesprek”**. Bovenstaande analyses lieten zien dat slachtoffers die een gesprek voerden met de dader(s) van het delict, enige maanden daarna significant minder angst- en woedegevoelens rapporteerden richting de dader dan voor het gesprek. Een dergelijke afname van angst en woede trad niet op onder slachtoffers die uiteindelijk geen bemiddeld contact hadden met de dader. Ook deze bevindingen sluiten aan bij eerder onderzoek op dit terrein (Sherman e.a., 2005; Strang e.a., 2006; Steketee, 2006). Daarnaast bleek dat slachtoffers die contact hadden met de dader via een briefwisseling of pendelbemiddeling wel een afname van angst rapporteerden, maar niet een afname van woede. Hoewel dit onderzoek geen uitsluitsel geeft over de vraag of het slachtoffer-dadergesprek op zichzelf ertoe *leidt* dat slachtoffers zich minder angstig en boos gaan voelen

(zie ook Walgrave, 2006), bieden deze uitkomsten wel aanwijzingen dat het slachtoffer-dadergesprek hierin een rol speelt. Zoals eerder vermeld is het zeer goed mogelijk dat de positieve invloed van het slachtoffer-dadergesprek een interactie is tussen *a priori* houdingskenmerken van de betrokken partijen en het daadwerkelijke, face-to-face contact zelf.

De bevindingen boden ook enige ondersteuning voor de stelling “**Het slachtoffer-dadergesprek geeft daders inzicht in de gevolgen voor slachtoffers en dit raakt hen persoonlijk**”. Zo schatten daders die een gesprek voerden gemiddeld in dat slachtoffers minder angst en woede ervoeren enige maanden na het gesprek. Dit is overeenkomstig hetgeen dat slachtoffers zelf rapporteerden enige maanden na het gesprek. Echter, daders met indirect bemiddeld contact of zonder bemiddeld contact schatten ook in dat slachtoffers zich minder angstig en boos zouden voelen enige maanden later, maar daar zat een duidelijke discrepantie met hetgeen slachtoffers zelf aangaven na dergelijke contacten of pogingen. Dit zet vraagtekens bij daders die een gesprek voerden: schatten zij een lagere mate van angst en woede in omdat hen duidelijk was geworden tijdens het gesprek dat dit het effect zou zijn op slachtoffers? Of maakten zij deze inschatting vanuit een meer algemene veronderstelling net als de daders die geen slachtoffer-dadergesprek voerden? Bekend is dat het overgrote deel van de aanmeldingen voor een bemiddeld contact op initiatief is van de daders (die daarmee dus ook aangeven hun spijt te willen betuigen); wellicht dat daders vervolgens veronderstellen dat slachtoffers zich door dit initiatief minder angstig en boos gaan voelen.

Echter, er waren nog enkele bevindingen onder daders die mogelijk iets zeggen over de inschattingen die daders maken over slachtoffers na een slachtoffer-dadergesprek. De antwoorden van daders over de gevolgen onder slachtoffers vertoonden na een slachtoffer-dadergesprek een sterkere en significante samenhang met hoe zij naar zichzelf keken dan voor het slachtoffer-dadergesprek. Met andere woorden: schatten zij een grote mate van angst en

woede in bij slachtoffers richting hen, dan keken zij ook negatiever naar zichzelf. Schatten zij deze emoties als minder sterk in onder slachtoffers, dan keken zij minder negatief naar zichzelf. Dit laat zien dat na een slachtoffer-dadergesprek de ingeschatte gevolgen voor slachtoffers daders persoonlijk meer 'raken' dan voorafgaand aan een dergelijk gesprek. Daders lijken dus door het gesprek ontvankelijker voor de gevolgen van het delict voor slachtoffers. Hierdoor wordt het waarschijnlijker dat de afname van angst en woede die zij gemiddeld genomen inschatten onder slachtoffers na een slachtoffer-dadergesprek ook is gebaseerd op de inzichten die zij hebben opgedaan tijdens het gesprek met slachtoffers.

Literatuur

Daly, K. (2004). A tale of two studies: Restorative justice from a victim's perspective. In E.

Elliot & R. Gordon (Eds.), *Restorative justice: Emerging issues in practice and evaluation*. Cullompton, UK: Willan.

Frazier, P. A. (2003). Perceived control and distress following sexual assault: A longitudinal test of a new model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 1257-1269.

Frijns, J. M. L. A. & Mooren, J. H. M. (2004). *Herstelbemiddeling. Een brug tussen slachtoffer en dader*. Utrecht: De Graaff.

Hissel, S. C. E. M., Jansen, M., Soethout, J. E., & Tromp, E. (2006). *Procesevaluatie slachtoffer-dadergesprekken*. Amsterdam: Regioplan.

Homburg, G., Jonker, I., & Soethout, J. E. (2002). *Eindevaluatie herstelbemiddeling*. Amsterdam: Regioplan.

Johnstone, G. (2002). *Restorative Justice. Ideas, values, debates*. Portland: Willan.

Latimer, J., Dowden, C., & Muise, D. (2005). The effectiveness of restorative justice practices: a meta-analysis. *The Prison Journal*, 85, 127-144.

- Lind, E. A. & Tyler, T. R. (1988). *The Social Psychology of Procedural Justice*. New York: Plenum.
- Miller, D. T. (2001). Disrespect and the experience of injustice. *Annual Review of Psychology*, 52, 527-553.
- Pemberton, A. (2007). De Nederlandse slachtoffer-dadergesprekken: een theoretische verkenning. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 4, 37-52.
- Raad voor de Europese Unie (2001). *Kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure (2001/220/JBZ)*. Brussel: Raad voor de Europese Unie.
- Shnabel, N. & Nadler, A. (2008). A needs-based model of reconciliation: Satisfying the differential emotional needs of victim and perpetrator as a key to promoting reconciliation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 116-132.
- Steketee, M., Woerds, S. ter, Moll, M., & Boutellier, H. (2006). *Herstelmiddelen voor jeugdigen in Nederland: Een evaluatieonderzoek naar zes pilotprojecten*. (door het Verwey-Jonker Instituut). Assen: Van Gorcum.
- Strang, H., Sherman, L., Angel, C. M., Woods, D. J., Bennett, S., Newbury-Birch, D., & Inkpen, N. (2006). Victim evaluations of face-to-face restorative justice conferences: A quasi-experimental analysis. *Journal of Social Issues*, 62, 281-306.
- TK (2003/2004). *De positie van het slachtoffer in het strafproces: brief van de minister van Justitie*. Tweede Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2003-2004, 27 212.
- TK (2005/2006). *De positie van het slachtoffer in het strafproces: brief van de minister van Justitie*. Tweede Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2005-2006, 27 213.
- Umbreit, M. S., Coates, R. B., & Vos, B. (2004). Victim-offender mediation: Three decades of practice and research. *Conflict Resolution Quarterly*, 22, 279-303.
- van Burik, A., Heim, M., Hoogeveen, C., de Jong, B. J., Slump, G. J., & Vogelvang, B. (2010). *Evaluatie slachtoffer-dadergesprekken: Een onderzoek naar de landelijke*

implementatie van slachtoffer-dadergesprekken. Woerden: Adviesbureau Van Montfoort.

Walgrave, L. (2006). Herstelrecht: internationaal evaluatieonderzoek - methodologie en tendensen. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 6 (2), 9-21.

Weijers, I. (2008). Slachtoffer-daderbemiddeling. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 325-336). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Wemmers, J. A. & Cyr, K. (2005). Can mediation be therapeutic for crime victims? An evaluation of victims' experiences in mediation with young offenders. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 47, 527-544.